

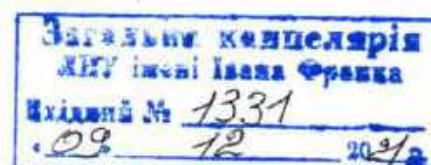
ВІДГУК
офіційного опонента

на дисертацію Шелестак Лариси Романівни
«Вишкіл офіцерів запасу в цивільних вищих навчальних закладах Львова
(1944–1991)», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 032 «Історія та археологія»,
галузь знань 03 «Гуманітарні науки»

Детальний аналіз дисертаційної роботи Л.Р. Шелестак «Вишкіл офіцерів запасу в цивільних вищих навчальних закладах Львова (1944–1991)» дозволяє сформулювати наступні узагальнені висновки щодо актуальності дослідження, рівня обґрунтованості основних висновків, рекомендацій, достовірності, наукової новизни, практичного значення, а також загальної оцінки роботи.

1. Актуальність теми дослідження.

Представлена до захисту робота Л.Р. Шелестак є актуальною з огляду на важливість вивчення військово-політичних процесів другої половини ХХ ст. в УРСР у регіональному розрізі, а також зважаючи на факт того, що у роботі уперше в українській історіографії: (а) проведено комплексний аналіз системи вишколу офіцерів запасу на прикладі цивільних вищих навчальних закладів Львова радянського періоду, її правових та організаційних засад, ідеологічного впливу, особливостей впровадження та проведення; (б) ґрунтовно охарактеризовано систему підготовки офіцерів запасу в цивільних вищих навчальних закладах Львова радянського періоду, проаналізовано та охарактеризовано етапи військового навчання студентів, особливості теоретичного курсу за профілями навчання та рівень практичного вишколу студентів у таборах; (в) всебічно досліджено військові кафедри в системі подвійного підпорядкування та зроблено спробу окреслити колективний портрет офіцера кафедри.

Робота виконана на кафедрі історичного краєзнавства Львівського національного університету імені Івана Франка та є складовою частиною її науково-дослідної роботи в межах теми «Дискусійні проблеми військової та політичної історії Центрально-Східної Європи» (державний реєстраційний номер 0118U000605). Тема дисертації повністю відповідає науковій спеціальності – історія та археологія.

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані в дисертації.

Аналіз змісту дисертації, опублікованих праць та автореферату підтверджує обґрунтованість¹ результатів та висновків щодо оцінки особливостей вишколу офіцерів запасу в цивільних вищих навчальних закладах Львова (1944–1991).

Структура дисертаційної роботи, побудована за проблемно-хронологічним принципом, є логічною, обґрунтованою і відповідає специфіці комплексного дослідження даного питання. Дисертаційне дослідження складається з переліку умовних позначень, вступу, семи розділів, висновків, списку використаних джерел.

У вступній частині автор переконливо обґрунтував актуальність, предмет та об'єкт дослідження, його мету та завдання, практичне значення роботи.

У першому розділі здійснено критичний аналіз історіографії та джерел. Оцінюючи стан наукової розробки проблеми, Л.Р. Шелестак слушно відзначає, що питання вишколу кадрових офіцерів Радянського Союзу та, зокрема, підготовка офіцерів запасу на військових кафедрах цивільних вищів УРСР висвітлене недостатньо, а робота кафедр військової підготовки Львівських вищих навчальних закладів практично не досліджена.

Дослідницькі завдання дисертантки обумовили широкий спектр використаної джерельної бази, основу якої склали: Неопубліковані джерела – архівні документи та інтерв'ю, 2. Опубліковані джерела – збірники архівних документів та матеріалів, нормативно-правові документи. 3. Періодичні видання. Співставлення наукової літератури та різноманітних

репрезентативних джерел, цілий ряд яких уперше введено до наукового обігу, дало можливість глибше та об'єктивніше дослідити тему.

Методологічну основу праці становлять принципи історизму, системності та об'єктивності в підході до висвітлення подій минулого на основі комплексного вивчення джерел і наукової літератури. При вирішенні поставлених завдань використано загальнонаукові (систематизації, типологізації), спеціально-історичні (проблемно-хронологічний, історично-порівняльний, критично-аналітичний, біографічний) методи. Л.Р. Шелестак слушно зауважує, що особливості вишколу офіцерів запасу в цивільних вищих навчальних закладах Львова радянського періоду досліджено на двох рівнях наукового пізнання: емпіричному та теоретичному.

Застосовані автором теоретико-методологічні засади дослідження – сучасного рівня й відповідають специфіці обраної теми.

Другий розділ дисертації «Становлення військової освіти в цивільних вищих військових закладах Львова» відображає етапи становлення та реформування системи військової підготовки в цивільних вищих навчальних закладах СРСР упродовж його існування. Розглянуто особливості законодавства та підпорядкованості військових кафедр цивільних вишів, правову основу їхньої діяльності. Фахово висвітлено основні засади організації військового навчання у вишах Львова, яке впровадили від 1944 р. та з певними відмінностями проводили до розпаду Радянського Союзу.

Третій розділ дисертації «Просопографічний аналіз викладачів військових кафедр львівських вишів» знайомить із офіцерським складом військових кафедр львівських вишів. Здобувачка простежила механізм та критерії підбору офіцерів на викладацькі посади, що проводив штаб Прикарпатського військового округу. Ґрунтовно охарактеризовано керівників та викладачів кафедр та, за допомогою просопографічного методу, сформовано образ офіцера військової кафедри, що базується на, передовсім, національності, освітньому рівні, військовому досвіді та дисциплінованості, заслугах на

попередніх місцях служби, авторитеті серед колег та працівників вишу чи його відсутності.

Цікавим на фактологічний матеріал видався четвертий розділ дисертації «Матеріальна база військових кафедр вищів Львова». Л.Р. Шелестак розглянула механізми постачання та особливості матеріальної безпеки військових кафедр вищих навчальних закладів. У розділі проаналізовано рівень матеріально-технічної оснащеності військових кафедр вищів Львова у період їхньої діяльності.

У п'ятому розділі дисертаційної роботи «Політико-пропагандистська діяльність військових кафедр львівських цивільних вищих навчальних закладів» акцентовано увагу на політико-пропагандистській та ідейно-виховній роботі, яку проводили військові кафедри вищих навчальних закладів Львова. Л.Р. Шелестак переконливо доводить, що основною метою офіцерів військових кафедр було виховувати молодь у дусі відданості радянській державі, сформувати у студентів єдине бачення суспільно-політичних процесів в державі та світі. Крім політичних занять, офіцери спільно із іншими структурними підрозділами вищів організовували дозвілля та оборонно-масову роботу студентів, пропагували радянські ідеали через пресу та спільні зі студентами бесіди чи екскурсії.

Заслуговує уваги шостий розділ дисертації «Теоретичний курс військового навчання», який відображає теоретичний курс військової підготовки студентів львівських вищих навчальних закладів. На конкретних прикладах продемонстровано, як Міністерство оборони СРСР впроваджувало програми військового навчання відповідно до специфіки вишу, а також підбір військових профілів вишколу під цивільний фах студентів. Всебічно охарактеризовано військове навчання студентів Університету, Політехнічного, Медичного, Лісотехнічного та Сільськогосподарського інститутів, де система військової освіти із певними змінами та перервами протривала до розпаду Радянського Союзу.

Приємно вражає сьомий розділ наукової праці «Навчальні збори у військах як основний етап вишколу офіцерів запасу», який Л.Р. Шелестак присвятила дослідженню особливостей організації та проведення основного і завершального етапу військового вишколу студентів – навчальних зборів у війську.

3. Ступінь наукової новизни результатів дисертаційної роботи.

Дисертація характеризується логічним та послідовним викладом матеріалу, добрим науковим стилем, аргументованістю висновків, які мають безперечну наукову новизну та є завершеною і самостійною роботою.

Наукова новизна представлених у дисертації результатів зумовлена обґрунтованістю теоретичних положень, сукупністю поставлених завдань та засобами їх розв'язання.

У дисертаційній роботі Л.Р. Шелестак *уперше*: виявлено, опрацьовано та запроваджено до наукового обігу значний масив документальних та архівних джерел; охарактеризовано становлення та розвиток системи вишколу офіцерів запасу; всебічно досліджено військові кафедри вищих навчальних закладів Львова в системі подвійного підпорядкування, проаналізовано стан матеріальної бази; розглянуто військові кафедри як динамічні системи та зроблено спробу окреслити колективний портрет офіцера кафедри; висвітлено ідейно-виховну та політичну роботу військових кафедр зі студентами; проаналізовано та охарактеризовано етапи військового навчання студентів, особливості теоретичного курсу за профілями навчання та рівень практичного вишколу студентів в таборах.

Доповнено і уточнено: стан вищої освіти, відновлення і заснування вищих навчальних закладів у Львові на завершальному етапі Другої світової війни; організаційні засади відновлення радянського режиму на Західній Україні; ідейно-виховну та репресивну функцію військових кафедр як структурних підрозділів ВНЗ; характер та мету студентських антимилітарних мітингів і страйків, що прокотились по Радянському Союзу в завершальний період його існування, їх роль у реформуванні та ліквідації системи військового вишколу.

Подальший розвиток отримали: студії основних законодавчих та правових засад існування системи військового вишколу в цивільних вишах СРСР; вивчення системи вищої освіти в радянський період, історія вищих навчальних закладів Львова; дослідження ідеологічної складової радянської цивільної та військової освіти; аналіз актуальності вишколу офіцерів запасу для формування військово-навченого резерву Збройних сил держави.

4. Теоретична цінність та практичне значення наукових результатів.

Обґрунтовані у дисертації Л.Р. Шелестак положення та висновки безумовно мають наукове та практичне значення. Теоретична цінність дисертаційної роботи полягає у тому, що застосовані методи дослідження дозволили автору всебічно і комплексно розкрити поставлені завдання.

Сформульоване автором практичне значення дисертаційної праці дійсно вагоме й не викликає заперечень. Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що до історичної науки запроваджено новий масив документів, фактологічний матеріал та висновки роботи можуть використовуватися в лекційних курсах із новітньої історії, історії вищої освіти та вищих навчальних закладів Львова, курсах із військової історії ХХ ст., узагальнювальних працях з історії військової справи, підручниках, статтях, а також при підготовці спецкурсів для студентів гуманітарних та військових факультетів закладів вищої освіти України.

5. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях.

Основні результати дисертаційної роботи Л.Р. Шелестак достатньою мірою відображають наукову новизну, сутність, теоретичне та практичне значення результатів дослідження та викладені у 5 статтях, з них 4, опубліковані у наукових фахових виданнях України та 1 у закордонному виданні. Апробація результатів дослідження здійснена на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях (VI краєзнавча конференція «Історичні пам'ятки Галичини» (Львів, 2016); Всеукраїнська науково-практична конференція «Українське військо: сучасність та історична ретроспектива» (Київ, 2017); Міжнародна

наукова конференція «Беларусь у кантэксце еўрапейскай гісторыі: асоба, грамадства, дзяржава» (Гродно, 2019); Всеукраїнська науково-практична конференція «Українське військо: сучасність та історична ретроспектива» (Київ, 2019); Міжнародна науково-практична конференція «Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників суспільних наук» (Київ, 2019); VII краєзнавча конференція «Історичні пам'ятки Галичини» (Львів, 2020); XV Польсько-українська наукова конференція «Львів: місто–суспільство–культура» (Львів, 2020); Звітні наукові конференції викладачів та аспірантів Львівського університету історичного факультету за 2018–2020 рр.).

6. Дискусійні питання та зауваження щодо змісту дисертації.

Загалом, дисертаційна робота є завершеним цілісним науковим дослідженням. Втім, у результаті аналізу змісту дисертаційної роботи Л.Р. Шелестак, віддаючи належне високому рівню її підготовки, вважаємо доцільним відзначити наступні дискусійні питання, висловити зауваження та побажання:

1. Висновки дисертаційного дослідження базуються на різноплановій джерельній базі, однак, на нашу думку, робота перевантажена фактичним (статистичним) матеріалом.

2. Вартувало б порівняти рівень матеріально-технічної оснащеності військових кафедр вишів Львова та інших міст УРСР досліджуваного періоду.

3. Цікаво було б довідатись, яка кількість офіцерів запасу цивільних вищих навчальних закладів Львова, які пройшли вишкіл у 1985 – 1991 рр., була мобілізована після початку російсько-української війни у 2014 р.

Як бачимо, висловлені рекомендації та зауваження не заперечують ключових положень дослідження, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, а також наукових праць опублікованих автором за темою дисертації.

Обґрунтованість наукових положень та висновків, а також їхня достовірність дають підстави стверджувати, що робота Л.Р. Шелестак є цілком самостійною науковою працею і розв'язує важливу наукову проблему.

7. Відповідність роботи встановленим вимогам та загальний висновок.

Аналіз дисертації, анотації та опублікованих праць дає підставу зробити висновок, що дисертація Л.Р. Шелестак «Вишкіл офіцерів запасу в цивільних вищих навчальних закладах Львова (1944–1991)», виконана на високому науково-теоретичному рівні, містить наукову новизну, теоретичне і практичне значення для історичної науки та практики. Дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та пп. 9-18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 р.), а її автор Шелестак Лариса Романівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 – Історія та археологія, галузі знань 03 – Гуманітарні науки.

Офіційний опонент,
вчений секретар Інституту українознавства
ім. І. Крип'якевича НАН України,
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник

О.І. Муравський

Інститут українознавства
ім. І. Крип'якевича
НАН України

Підпис ... *Муравський О.І.* ...
ЗАСВІДЧУЮ *off. Н.М. Шелестак*

Зав. відділу кадрів
" 09 " 22 2021 "